

УДК 658.15:338.5

Кириченко С.О.*старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»***Данилов А.В.***студент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ СИСТЕМОЇ КРИЗИ

У статті досліджено актуальні питання виходу України із стану системної кризи. На основі аналізу визначено поняття «фінансова безпека національного господарства». Це дало змогу визначити загрози фінансової безпеки національного господарства. Проведено оцінку визначених загроз фінансової безпеки національного господарства. Досліджено положення України за світовими рейтингами економічного стану країн. Запропоновані заходи щодо посилення фінансової економічної безпеки національного господарства та зменшення системної кризи в Україні.

Ключові слова: фінансова безпека, національне господарство, загрози, державне регулювання, системна криза.

Кириченко С.О., Данилов А.В. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА В УСЛОВИЯХ СИСТЕМОГО КРИЗИСА

В статье исследуются актуальные вопросы выхода Украины из состояния системного кризиса. На основе анализа определено понятие «финансовая безопасность национального хозяйства». Это позволило определить угрозы финансовой безопасности национального хозяйства. Проведена оценка определенных угроз финансовой безопасности национального хозяйства. Исследованы положения Украины по мировым рейтингам экономического состояния стран. Предложенные меры по усилению финансовой экономической безопасности национального хозяйства и уменьшению системного кризиса в Украине.

Ключевые слова: финансовая безопасность, национальное хозяйство, угрозы, государственное регулирование, системный кризис.

Kyrychenko S.O., Danylov A.V. PROVISION OF FINANCIAL SECURITY NATIONAL ECONOMY IN CONDITIONS SYSTEMIC CRISIS

In the article the ways release Ukraine from a state of systemic crisis. Based on the analysis the concept of «financial security of the national economy.» This made it possible to identify the threats to the financial security of the national economy. The evaluation identified threats to the financial security of the national economy. Researched position on the world rankings Ukraine economic situation. Proposed measures to strengthen financial management of national economic security and reducing systemic crisis in Ukraine.

Keywords: financial security, national economy, threats, government regulation, systemic crisis.

Постановка проблеми. Сучасний стан національного господарства можна охарактеризувати у категоріях та показниках системної кризи, яка проявляється у дестабілізуючому впливові та швидкому поглибленні економічних, політичних, соціально-культурних, геополітичних та інших диспропорцій, зростанні соціальної напруженості. Загальне падіння основних соціально-економічних показників, політичні конфлікти останніх двох років завдали значних збитків реальному сектору економіки та продовжують створювати загрози національному господарству загалом.

Саме тому питання забезпечення фінансової безпеки національного господарства набувають своєї актуальності та практичної значущості. Їх вирішення є запорукою та вирішальною умовою підтримки і можливості забезпечення стабільного стратегічно орієнтованого розвитку, що сприятиме досягненню цілей економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі подолання наслідків криз у структурі національного господарства, забезпечення його поступального довгостроково розвитку та пошуку напрямів вирішення ключових проблемних питань фінансової безпеки в країні присвятили свої наукові роботи В.М. Гець, А.С. Гальчинський, О.В. Мірошниченко, Л.І. Федулово та багато інших вчених. Але необхідно зазначити, що проблеми виходу України із системної кризи за рахунок забезпечення фінансової без-

пеки держави не вирішені та потребують подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз загроз фінансової безпеки національного господарства в умовах системної кризи. Для досягнення мети поставлені такі завдання: визначити загрози фінансової безпеки національного господарства, оцінити їх масштаби та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати аналізу визначень поняття «фінансової безпеки національного господарства» свідчать, що найчастіше під нею розуміють підсистему соціально-економічної безпеки, яка спрямована на створення умов, вироблення механізмів протидії негативним впливам середовища функціонування економіки, формування механізмів швидкого реагування та адаптації до змін з метою усунення, попередження чи мінімізації настання негативних наслідків шляхом використання гнучких фінансових інструментів, раціонального використання фінансових ресурсів і оптимального управління фінансовим потенціалом у тісному зв'язку з нефінансовим (організаційним, техніко-технологічним, інтелектуально-інформаційним та ін.) ресурсами [2, с. 57; 7, с. 96].

На основі аналізу публікацій вітчизняних фахівців [2; 7] та Концепції національної безпеки України [5] нами було систематизовано та згруповано (див. табл. 1) основні загрози фінансової безпеки країни, що поглиблюють системну кризу в Україні.

Також необхідно відзначити інші загрози фінансової безпеки, а саме доречно буде вказати і на політичні диспропорції, значну олігархізацію економіки країни, її корупційний характер, неефективну антимонопольну політику, «невідчутні» результати проведення реформ, значну залежність експортно-імпоротної діяльності, сировинний характер експорту, неспроможність національної валюти виконувати свої функції, неефективний фондовий ринок та організацію державного регулювання. Вони ще більше посилюють деструктивні процеси в структурі національного господарства, знижуючи рівень його фінансової та загалом економічної і національної безпеки, що поглиблює системну кризу в економіці.

Світові рейтинги лише підтверджують таку тенденцію: Current Country Risk Classifications для Укра-

їни залишається на критичному рівні (з оцінкою 7, яку ми мали у 90-х і на поч. 2000-х рр.); за Emerging Markets Opportunity Index 2012 р. Україна посіла 25 місце з 27 провідних економік, що розвиваються; за Failed States Index 2012 р. Україну було віднесено до категорії «warning» (113 місце зі 177 країн); у 2013–2014 рр. провідні рейтингові агентства (Fitch, Moody's, S&P) значно знизили свої прогнози та рейтинги для України і її підприємств [9].

За складовими індексу глобальної конкурентоспроможності показники нашої країни також значно знижуються по більшості позицій, хоча за 2012–2013 рр. та 2013–2014 рр. Україна досягла другої стадії розвитку – з ефективно орієнтованою економікою (даний статус ми вже отримували, але за рахунок кризових явищ поверталися до базового). Найбільш

Таблиця 1

Аналіз загроз фінансовій безпеці національного господарства

Загрози фінансовій безпеці	Оцінка та характер загроз фінансової безпеки*
заборгованість держави (обсяги внутрішнього та зовнішнього боргів)	за оцінками НБУ, зовнішній борг країни на 1.01.2015 р. склав 136 млрд дол., з яких погасити державі і бізнесу у цьому ж році потрібно близько 585 млрд; сама структура боргу зазнає змін у сторону зростання частки заборгованості держави (з 22% у 2013 р. до 26% у 2015 р.). Сукупний валовий внутрішній борг країни у 2014 р. перевищив 102% ВВП, а у 2015 р. може зрости до 106% ВВП
значна залежність від зовнішніх кредиторів	зростає кількість іноземних кредитів з одночасним посиленням вимог кредиторів, країна стає залежною як економічно, так і політично від їх умов
вплив світових фінансових криз на фінансову систему держави	посилилися тенденції до падіння ВВП, нестабільності ліквідності банків та «вимивання» іноземних інвестицій, маніпуляції на фінансовому ринку країни, подальше «втягивання» у залежність від іноземних кредиторів
«тінізація» державної економіки	її рівень за різними оцінками складає від 36 до 60-80% ВВП та характеризується динамікою до подальшої криміналізації, посилення впливу деструктивних факторів у секторі надання суспільних послуг, політичних і економічних диспропорцій
дефіцит бюджету	за оцінками 2014 р., він був на рівні 20,7% (78,07 млрд грн), фактичний же дефіцит склав понад 88% (близько 4,3% ВВП), а прогнозні значення на 2015 р. вже себе не виправдали
низький рівень золотовалютних резервів	реальне зростання резервів спостерігалось у 2010–2011 рр., починаючи з 2012 р. їх кількість суттєво скорочувалася; критичної позначки по золотовалютний резервам було досягнуто у 2014–на поч. 2015 р., проте за рахунок кредитів МВФ на 1.03.15 р. реальні резерви склали 5625,3 млн дол. (з них монетарне золото – 922,5 млн дол., тобто 16,40%, найбільшу частку складають активи у конвертованих валютах (цінні папери, валюта, депозити)
нестабільність фінансово-економічних інститутів, насамперед, банків	кількість банків зменшилася на 29 за 2014 р., до 01.01.15 р. ще на 17, а лише за 3 місяці 2015 р. ще на 12; фінансовий результат діяльності банків погіршився з 1 436 млн грн до -52 966 млн грн за 2014 р., і до -74 531 млн грн за 3 місяці 2015 р.; рентабельність капіталу банків з 2014 р. до березня 2015 р. знизилася з 0,81% до -348,82%; постійно відкриваються нові справи про ліквідацію
загальне погіршення стану зовнішньої торгівлі і зростання дефіциту платіжного балансу	імпорт товарів скоротився до \$61,7 млрд (на 27,4%), скорочення експорту товарів у 2014 році склало \$55,6 млрд (14,4%); дефіцит зведеного платіжного балансу в 2014 р. сягнув \$13,3 млрд, порівняно з профіцитом у \$2 млрд у 2013 р.
нестабільність податкової системи	постійні зміни у ставках податку, особливостях оподаткування, податковій базі і звітності призводять до неможливості швидкого пристосування, а також викривлення звітності, недовіри до податкової системи, переведення доходів у тінь тощо
низька капіталізація фінансової системи	обсяг регулятивного капіталу банківської системи зростає протягом 2005–першої пол. 2014 рр., проте почав зменшуватися у другій пол. 2014 р. (зменшився на 16 млрд грн, або на 8%), статут-ний капітал – зменшився на 5 млрд грн, або на 3%, зростає кількість проблемних кредитів та обіг грошей поза банківською системою, резерви за активними операціями тощо. Зазначені тенденції збереглися і на поч. 2015 р.
значна доларизація економіки	за різними оцінками, поза банками знаходиться близько 14-20 млрд доларів США, що є умовою розвитку та функціонування тіньової економіки, і дана сума постійно зростає та свідчить про недовіру фізичних та юридичних осіб до банківської системи країни, а також про невпевненість власників валюти у стабільності фінансової системи України, у її перспективах; не краще на фінансову систему та її суб'єктів діє і коротка валютна позиція
масовий вивіз українського капіталу за кордон	за експертними оцінками, щорічний експорт капіталу за межі України складає близько 3-5 млрд доларів США. Джерелом такого капіталу переважно є перерозподіл державної власності, неповернення виручки за експортовану продукцію, ухилення від сплати податків, спекулятивні фінансові операції
злочинність у фінансовій сфері	за даними МВС, за 2010 рік збитки від злочинів у фінансовій сфері склали більш ніж 18 млрд грн. Було зафіксовано кримінальні справи по 15 тисячам злочинів, з них 14 тисяч направлені до суду. Зокрема, виявлено 442 факти легалізації злочинних доходів, закінчено 358 злочинів, а сума легалізованих грошових засобів по таким справам склали близько 2,2 млрд грн; за останній рік було арештовано та вилучено більш ніж 0,4 млрд грн

Джерело: систематизовано, обґрунтовано та складено авторами на основі [1; 3; 8]

проблемними питаннями, які показав розрахунок індексу, наразі для країни є представлені на рисунку 1.

Якщо взяти окремо деякі із зазначених показників, що посіли у рейтингу найгірші позиції, наприклад, сприйняття корупції, то показник практично не змінився: за індексом сприйняття корупції Україна піднялася на 2 позиції (зі 144 на 142 місце), проте все ще залишається однією із найбільш корумпованих країн світу. За індексом легкості ведення бізнесу ми піднялися на 137 місце із 152, покращивши низку параметрів роботи, проте все ще входимо у 20% країн, що мають найнижчий рейтинг у 5-ти з 10-ти сфер регулювання. Крім того, вітчизняні аналітики вказують на поверхневність реформ у зазначеній сфері [4; 6].

Не менш важливого значення, на наш погляд, при забезпеченні фінансової безпеки національного господарства набувають і питання протидії корпоративному шахрайству та корупції. За показниками корпоративного шахрайства та методами боротьби з ним Україна посідає одні з найгірших позицій серед країн Європи. Особливо випадки корпоративного шахрайства активізувались у період кризи. Так, за даними PwC, у 2011 р. з корпоративним шахрайством зіткнулися 36% українських компаній, а на поч. 2014 р. – понад 60%. За цим показником ми поступаємося тільки ПАР (69%) [9].

Отже, проведений аналіз загроз фінансової безпеки національного господарства, дає можливість нам запропонувати наступні заходи щодо їх подолання та зменшення системної кризи в економіці України:

- по-перше, з метою стабілізації бюджетних показників як основи стійкості фінансової системи процес бюджетної роботи доцільно побудувати на принципах: визначення та забезпечення відкритості критеріїв забезпечення інтересів держави та їх пріоритету; відповідності цілей бюджетної політики фінансовим ресурсам держави та її базових підсистем; забезпечення стабільності дохідної частини бюджету; підтримки єдності бюджетної системи та узгодженості бюджетної політики країни із грошово-кредитною політикою НБУ;

- по-друге, з метою протидії доларизації економіки, стабілізації основних макроекономічних показників і очікувань доцільно приймати поряд з річними бюджетами стратегічно орієнтовані 3-5-річні бюджетні плани з обґрунтованими прогностичними показниками;

- по-третє, з метою оптимізації руху капіталу доцільно, з однієї сторони, посилювати відповідальність за приховання доходів за кордоном, а з іншої – створювати законодавчі умови для легалізації в Україні вивезеного з неї капіталу некримінального характеру;

- по-четверте, у монетарній сфері – стабілізувати національну грошову одиницю шляхом збільшення її внутрішньої вартості, уповільнення негативних тенденцій у сфері банківської діяльності, зменшення

Рис. 1. Базові показники індексу глобальної конкурентоспроможності України у 2013–2014 рр. (вибірково)

Побудовано на основі [6]

тиску доларизації шляхом виведення з валютного ринку найбільш потужних покупців та створення для них спеціальних умов купівлі-продажу валюти, забезпечення відкритої, прозорої та достовірної роботи банків шляхом підтримки роботи з клієнтами;

- по-п'яте, у банківській системі необхідно здійснити виведення неплатоспроможних та проблемних банків, підвищити вимоги до капіталу, посилити роль аналізу їх фінансового стану, посилити права кредиторів, удосконалити ризик-менеджмент з метою оздоровлення банківської системи.

Також не меншу увагу варто приділити запровадженню кодексів та дієвих механізмів боротьби з корпоративним шахрайством і корупцією. Такі заходи дадуть можливість вибудувати єдину систему контролю забезпечення фінансової безпеки національного господарства.

Висновки з проведеного дослідження. Проведений аналіз свідчить про наявність ознак системної кризи у структурі національного господарства, що негативно впливають на формування умов щодо забезпечення фінансової безпеки країни. Така ситуація вимагає застосування комплексного підходу до протидії їхньому дестабілізуючому впливові та мінімізації їх наслідків шляхом вироблення і застосування відповідних механізмів управління та регулювання.

Однак не менш важливою є і більш активна участь держави у процесі захисту від фінансових загроз. Основними її інструментами мають стати удосконалення та приведення до міжнародних стандартів нормативної бази, яка була б спрямована на зменшення рівня «тінізації» економіки, втручання у діяльність фінансово-банківської системи з метою створення ефективного інвестиційного середовища, удосконалення та забезпечення прозорості бюджетного процесу, руху матеріальних і грошових потоків тощо.

Все це дозволить поступово зняти напруження з фінансової сфери, яка на сьогоднішній день перебуває у відчутній кризі, та забезпечити поступові умови для виходу з кризового стану, сформувати потужний потенціал забезпечення і підтримки фінансової безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Банківська система 2015: виклики та перспективи : офіційне видання НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/assets/>.
2. Бурцев В.В. Фактори фінансової безпеки України : [Текст] / В.В. Бурцев // Менеджмент в Україні та за кордоном. – 2001. – № 1. – С. 55-69.
3. Дані щодо динаміки роботи банківської системи України за роками [Електронний ресурс] : Офіційний ресурс Національного банку України. – Режим доступу : bank.gov.ua.
4. Інфографія: Україна у світових рейтингах 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slovoudilo.ua/articles/6798/2015-01-12/ukraina-v-mirovyh-rejtingah-2014-infografika.html>.
5. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, схвал. розп. КМУ від 15.08.2012 р. № 569-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR120569.html.
6. Матеріали відкритого доступу щодо місця країн у глобальному рейтингу конкурентоспроможності за основними показниками 2013–2014 рр. [Електронний ресурс] : World Economic Forum. – Режим доступу : <http://fr.slideshare.net/andrewwilliamsjr/world-economic-forum-global-competitivenessreport-201314>.
7. Мірошниченко О.В. Вплив іллегалізаційних процесів на економічну безпеку України / О.В. Мірошниченко : [Текст] / О.В. Мірошниченко // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 2(16). – С. 96-101.
8. Статистичні дані щодо золотовалютного резерву України у 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/assets/>.
9. Economic profile 2015. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine/~media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/UKR.pdf>.

УДК 330.46

Коваленко О.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу
Національного авіаційного університету

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ПРОГНОЗУВАННЯ МАРКЕТИНГО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розкрито сутність механізмів управління маркетинго-інноваційними процесами в економіці з погляду формування рекомендацій зі створення державних структур маркетинго-інноваційного розвитку української економіки, які існують на трьох основних рівнях: макrorівні, регіональному рівні, рівні підприємства. На макrorівні вирішуються три основні завдання: формулюється державна маркетинго-інноваційна стратегія, створюється сприятливий маркетинго-інноваційний клімат для економіки в цілому, реалізуються державні маркетинго-інноваційні програми. На регіональному рівні присутні схожі завдання, але вони прив'язуються до особливостей певних регіонів. І макро-, і регіональний рівні створюють умови для інтенсивного перебігу маркетинго-інноваційних процесів в економіці. Ці механізми управління маркетинго-інноваційними процесами покликані забезпечити реалізацію державної й регіональних маркетинго-інноваційних стратегій на мікрорівні, спрямувати маркетинго-інноваційні пріоритети у підприємницьку ініціативу.

Ключові слова: маркетинго-інноваційна стратегія, механізми управління, авіаційна галузь України.

Коваленко О.В. ФОРМИРОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГ-ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье раскрыта сущность механизмов управления маркетинго-инновационными процессами в экономике с точки зрения формирования рекомендаций по созданию государственных структур маркетинго-инновационного развития украинской экономики, которые существуют на трех основных уровнях: макроуровне, региональном уровне, уровне предприятия. На макроуровне решаются три основные задачи: формулируется государственная маркетинго-инновационная стратегия, создается благоприятный маркетинго-инновационный климат для экономики в целом, реализуются государственные маркетинго-инновационные программы. На региональном уровне присутствуют схожие задачи, но они привязываются к особенностям определенных регионов. И макро- и региональный уровни создают условия для интенсивного протекания маркетинго-инновационных процессов в экономике. Эти механизмы управления маркетинго-инновационными процессами призваны обеспечить реализацию государственной и региональных маркетинго-инновационных стратегий на микроуровне, направит маркетинго-инновационные приоритеты в предпринимательскую инициативу.

Ключевые слова: маркетинго-инновационная стратегия, механизмы управления, авиационная отрасль Украины.

Kovalenko O.V. FORMATION MECHANISMS FORECASTING MARKETING INNOVATIVELY DEVELOPMENT OF ECONOMY OF UKRAINE

The article reveals the essence of marketing management mechanisms and innovation processes in the economy in terms of development of recommendations for the creation of state structures and innovative marketing of the Ukrainian economy, there are three main levels: the macro level, regional level and enterprise level. At the macro level are resolved three main objectives: State formulated marketing and innovation strategy, marketing become an innovative environment for the economy as a whole, the government implemented innovative marketing programs. At the regional level there are similar problems, but they are tied to the characteristics of certain regions. And macro, regional level and create conditions for the occurrence of intense marketing and innovation processes in the economy. These mechanisms control the marketing of innovative processes are designed to ensure the implementation of state and regional marketing and innovation strategies at the micro level, direct marketing and innovation priorities in entrepreneurship.

Keywords: marketing and innovation strategy, management tools, aircraft industry of Ukraine.